

Ulomak rimskoga vojničkoga diploma iz Male Mitrovice (Srbija).

U mjesecu studenom 1912. kupio je muzejski kustos Dr. Viktor Hoffiller u Mitrovici malen komadić bronsane ploče s napisom na obje strane, za koji mu se reklo, da je prije kratkoga vremena naden na savskoj obali negdje kod Male Mitrovice u Srbiji. Ulomak je pripadao drugoj ploči jednoga rimskoga vojničkoga otpusnoga diploma, kako to dokazuju ostaci imena dvojice svjedoka na jednoj strani, koji su posvjedočavali, da je taj prijepis vjerno načinjen prema originalnom dekretu, koji se je nalazio negdje u Rimu na zidu iza Augustovoga hrama. Ulomak, koji je 43 mm visok, 42 mm širok i 1·5 mm debeo, ima u jednom uglu 5 mm široku okruglu

Sl. 52. Ulomak rimskoga vojničkoga diploma iz Male Mitrovice. Nar. vel.

luknju, kroz koju je prolazila žica, kojom je ova ploča bila svezana s pripadajućom drugom. Nutarnja strana je glatka a na vanjskoj strani je sa po dva urezana poteza načinjen okvir.

Po cijelom svom vanjskom licu odgovara ulomak iz Male Mitrovice sličnim sačuvanim spomenicima iz konca I. i početka II. stoljeća posl. Krista. Ispravnost takova datiranja postaje još vjerojatnijom po dočetu imena drugoga (ispravnije

rečeno sedmoga) svjedoka na stražnjoj (vanjskoj) strani pločice, koji se sa velikom vjerojatnošću može nadopuniti u riječ [Heracli]dae. Među mnogobrojnim dosele poznatim svjedocima na drugim vojničkim diplomima — a znade se za više nego 200 imena — nalazi se naime samo jedan jedini sa takovim dočetkom kognomena, a to je T. Villius Heraclidas, koji je 24. studenoga 107. svjedočio na diplomu iz Caesareje u Mauretaniji, što ga je izdao car Trajan za pješaka četvrte sugambrijske kohorte Lovessija, Maximova sina, iz Bracare (danas Braga u Portugalskoj)¹. Kako je ovakovo ime tako vanredno rijetko, to je sigurno isti taj T. Villius Heraclidas od prilike u isto vrijeme, a najvjerojatnije u doba vladanja cara Trajana (98—117) svje-

¹ D. XXXVI.

dočio i na diplomu, kojemu je malomitrovački ulomak pripadao a koji spada u to vrijeme. Šestomu svjedoku (na ulomku prvomu) ne može se ime sigurno ustanoviti, jer među poznatim svjedocima dolazi tek 21 godinu prije g. 107. i 71 godinu iza te godine ime, kojemu cognomen u genetivu završuje sa nis. Najbliži onaj svjedok u diplomu od 17. veljače 86. zvao se je Numerius Capito¹, pa je doduše moguće ali ne baš jako vjerojatno, da je on i na malomitrovačkomu diplomu bio potpisan. Među svjedocima, kojima se imena opetuju na više diploma, ima ih 11, koji su potpisivali 19 i više godina a od njih po jedan dapače 31, 33 i 39 godina.

Prednja (nutarnja) strana ploče po svome tekstu bitno se razlikuje od svega, što je s rimskih vojničkih diploma dosele poznato. Kako je taj komadić ploče preveć malen a u svakom retku ima samo po nekoliko slova, to se je teško domisliti, što li je tu u opće napisano bilo. Sada se vidi ovo, što je ovdje dolje zabilježeno:

AIALVS
 NN·XXX
 FILIA·LIP
 RVS·
 I·⊠⊠⊠

U 1. r. piše aialus, sigurno nominativ jednoga cijeloga ili nepotpunoga barbarskoga imena². Na vojničkim diplomima u nominativu obično dolaze samo imena zapovjednika manjega kojega vojničkoga odjela, u kojem je otpušteni vojnik služio, i to obično iza riječi cui praest. Ali kako su u nominativu i riječ filia u 3. r. pa i jedno ime na rus u 4. r., to je vjerojatno, da su na malomitrovačkom ulomku iznimice³ imena otpuštenoga vojnika, njegove žene i jednoga djeteta mjesto u dativu zapisana u nominativu.

Ako je ovo ispravno, onda bi se u drugom retku smjelo pomišljati na dopunjenje [? qui militavit] ann(os) XXX. Obično se u diplomima izrično navode samo islužena quina et vicena stipendia kod auksilijarnih četa, odnosno sena et vicena kod momčadi mornarice, ali se gotovo redovito dodaje plurave. Da se je vojnike dulje u vojsci pridržalo, nego što su bili obvezani, poznata je činjenica, na koju je bilo opetovanih tužba, pa je prema tomu veoma lako moguće pa i vjerojatno, da je koji auksilijarac odslužio i 30 godina, ali u nijednom diplomu nije na kraju uz vojnikovo ime bilo zapisano, koliko je dugo služio. Mnogo bi nevjerovatnija bila pomisao, da je koji vojnik u 30. godini života dobio honestam missionem.

U 3. r. je bilo zapisano ime žene otpuštenoga vojnika u nominativu, zatim ime njezina oca u genetivu, pa onda točkom rastavljene riječi filia . Lip. Kod ove posljednje riječi, koja valjda označuje mjesto, odakle je žena bila rodnom, moglo bi se pomisliti na Lipenium (danas Lipljan) kod Skoplja, koje spominje Anna Comnena (9 p. 253).

¹ D. XVIII.

² Na plemensko ime Azalus se tu naravno ne smije misliti, jer bi se onda moralo pogrešno pisanje pretpostavljati. Azali su keltski narod, koji je živio u gornjoj Pannoniji.

³ U nominativu stoje imena nadijeljenoga jed-

noga veterana i njegova sina jedino još u nedavno publiciranom vojničkom diplomu iz Thrakije od 9. veljače 71. Sravni J. B. Mispoulet u Compte rendus de l'académie des inscriptions et belles-lettres 1912 str. 397.

Na koncu 4. r. je nominativni dočetak jednoga imena na rus, a tako se je možda zvao sin onoga vojnika i njegove žene, koji je ovim dekretom također dobivao rimsko građansko pravo odnosno legitimitet.

Najmanje je sigurno ono, što se može o 5. r. kazati. Pričinjalo mi se najprije, da su tu slova imm pa sam pomišljao na sličnu kakovu agrarnu ustanovu, kao što je ona u jednom diplomu prije g. 98.: Hoc quoque iis tribuo, ut, quos agros a me acceperint quasve res possederunt III K. [J]anuar. Sex. Marcio Prisco, Cn. Pinario Aemilio Cicatricula cos., sint immunes¹. Ali ta pomisao morat će valjda da otpadne, jer je iza slova I po svoj prilici (ali ne sasvim sigurno) točka i jer zadnja dva slova nisu MM nego po svoj prilici ∞∞, dakle znakovi, kojima se piše brojka 1000. Ako je ovo tako, onda bez potpunijega teksta nema smisla daljnemu nagađanju, što je tu moglo biti zapisano.

Dr. Josip Brunšmid.

¹ D XXVIII.